

स्थानीय राजपत्र

दोर्दी गाउँपालिकाद्वारा प्रकाशित

(खण्ड १०) नौथर, लमजुङ २०८३ वैशाख २२ गते (संख्या २)

भाग-२

दोर्दी गाउँपालिका कृषक समूह गठन तथा परिचालन कार्यविधि, २०८३

(गाउँ कार्यपालिकाबाट स्वीकृत मिति: २०८३/०९/२९)

परम्परागत कृषि प्रणालीलाई विकसित र व्यवस्थित गरी वैज्ञानिक प्रविधिको अवलम्बन गर्दै कृषि पेशालाई विविधिकरण, बजारीकरण, व्यवसायिकरण मार्फत औद्योगिकिकरणको निमित्त कृषकहरूलाई नयाँ प्रविधितर्फ आकर्षित र उत्प्रेरित गर्न र सोको अभ्यास गराउँदै यस्ता प्रविधिको अवलम्बन गर्ने गराउने उद्देश्य अनुरूप कृषि प्रविधिलाई सरल र सहजरूपमा कृषक माझ पुर्याउन कृषकहरूको वैयक्तिक तथा संस्थागत विकासका लागि कृषक समूह गठन गर्न आवश्यक भएकोले स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ दफा १०२ को अधिकार प्रयोग गरी दोर्दी गाउँपालिकाले कृषक समूह गठन तथा परिचालन सम्बन्धी कार्यविधि, २०८३ तयार गरी लागु गरेको छ।

परिच्छेद- १

प्रारम्भिक

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ :

१. यस कार्यविधिको नाम "कृषक समूहगठन तथा परिचालन कार्यविधि, २०८३" हुनेछ।

२. यो कार्यविधि दोर्दी गाउँपालिकाको स्थानीय राजपत्रमा प्रकाशित भएको मितिबाट लागु हुनेछ।

२. परिभाषा : विषय र प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस कार्यविधिमा:

१) "समूह" भन्नाले व्यवसायीक कृषि प्रणाली अवलम्बन गर्ने उद्देश्यको लागि गठन भएका १५ वा सो भन्दा बढी २५ जना सम्मको कृषक समूहलाई जनाउनेछ।

२) "गाउँपालिका" भन्नाले दोर्दी गाउँपालिका, गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय, लमजुङलाई सम्झनुपर्दछ।

३) "शाखा" भन्नाले दोर्दी गाउँपालिका गाउँकार्यपालिकाको कार्यालय, लमजुङको कृषि विकास शाखा र पशुपन्छी विकास शाखा जनाउनेछ।

४) "अध्यक्ष" भन्नाले यसै कार्यविधि बमोजिम गठित कृषक समूहको अध्यक्षलाई जनाउनेछ।

५) "उपाध्यक्ष" भन्नाले यसै कार्यविधि बमोजिम गठित कृषक समूहको उपाध्यक्षलाई जनाउनेछ।

६) "सचिव" भन्नाले यसै कार्यविधि बमोजिम गठित कृषक समूहको सचिवलाई जनाउनेछ।

- ७) "सदस्य" भन्नाले यसै कार्यविधि बमोजिम गठित कृषक समुहको सदस्यलाई जनाउँनेछ ।
- ८) "कार्यालय प्रमुख" भन्नाले दोर्दी गाउँपालिका, गाउँ कार्यपालिकाको प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतलाई जनाउनेछ ।
- ९) "कार्यसमिति" भन्नाले निर्देशिका अनुसार निर्वाचित अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, सचिव, कोषाध्यक्ष तथा अन्यसदस्य पदाधिकारीलाई सम्झनु पर्दछ ।
- १०) "लेखा" भन्नाले प्रचलित कानून बमोजिम कारोबार यथार्थ विवरण देखिने गरी राखिने अभिलेख, खाता, किताब आदि र सो कारोबारलाई प्रमाणीत गर्ने कागजात समेतलाई जनाउँदछ ।
- ११) "बडा" भन्नाले दोर्दी गाउँपालिकाको बडा सम्झनु पर्दछ ।
- १२) "हितकोष" भन्नाले कुनैपनि नगद जिन्सी तथा भौतिक सरसामान नगद मौज्जात ऋण लगानी, लगानीको रूपमा रहेको समूहको नगद पुँजीलाई हितकोष जनाउँदछ ।
- १३) "शाखा प्रमुख" भन्नाले दोर्दी गाउँपालिकाको कृषि/पशुसेवा शाखाको प्रमुखलाई सम्झनु पर्दछ ।

३. उद्देश्य: यस कार्यविधिको उद्देश्य देहाय बमोजिम हुनेछ ।

- क) समूह सदस्यहरूको बसोबास रहेको भौगोलिक गाउँ टोल क्षेत्रको जलवायु सुहाउँदो पशुपालन तथा कृषि बालीनालीहरूमा व्यवसायीकरण र विविधिकरणका नयाँ प्रविधि अपनाउँदै उत्पादन र उत्पादकत्वमा वृद्धि गर्ने ।
- ख) समूहमा उन्नत बीउबिजन तथा रासायनिक मल लगायत कृषि तथा पशुपन्छी उत्पादन सामग्रीहरूको व्यवस्थापन गर्ने ।
- ग) खेतीयोग्य जमिनमा सिँचाइको व्यवस्थापन गर्ने ।
- घ) प्राङ्गारिक उत्पादनमा जोड दिने ।
- ङ) कृषि सामग्री तथा कृषि उपजहरूको बजारीकरणका कार्यहरू गर्ने ।
- च) कृषि उत्पादन प्रवर्द्धन, प्रशोधन र बजारीकरण एवं पशु प्रजनन कार्यहरू, पशुआहारा, पशुस्वास्थ्य र पशु तथा पशुपन्छी बजारीकरण, पशु सेवा प्रविधिको प्रचार प्रसारका कार्यहरू गर्ने ।
- छ) गोठ तथा भकारो सुधार गर्ने ।
- ज) मौरीपालन तथा च्याउ खेती गर्ने ।
- झ) बेमौसमी तथा मौसमी तरकारीहरूको उत्पादन र बजारीकरण गर्ने । ।
- ञ) नयाँ प्रविधिहरूको परीक्षण गर्ने ।
- ट) सरकारी तथा गैरसरकारी एवं समुदायमा आधारित निकायहरूसँगको साझेदारी र सहकार्यमा कृषि/पशु विकास सम्बन्धी विभिन्न कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने ।
- ठ) जैविक विविधताको संरक्षण संवर्द्धन र विकास गर्ने ।
- ड) कृषि वन, वातावरण संरक्षण संवर्द्धन र विकासका सबै कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने ।
- ढ) मासिक बचत र परिचालन गर्ने ।
- ण) समूहले तोके बमोजिमका कृषि विकास सम्बन्धी अन्य विविध कार्यहरू गर्ने ।

परिच्छेद-२

समुह गठनका आधारहरू, सदस्यहरूको छनोट र समूह वर्गीकरण

४. गठनका आधार: स्थानीय तहको आर्थिक विकास शाखा/कृषि हेर्ने शाखा/एकाइ वा पशु सेवा शाखा/एकाइले कृषक गठन गर्दा देहायका कुरालाई ध्यान दिनुपर्नेछ ।

- क) कृषकहरूको आवश्यकता र स्थान विशेषको कृषि उत्पादनको सम्भाव्यता,
- ख) सेवा पुऱ्याउनु पर्ने घरधुरीको संख्या र कृषक संख्या,
- ग) कृषकहरूको आर्थिक सामाजिक स्थिति र श्रोतसाधनको अवस्था,
- घ) कृषक समूहमा विभिन्न वर्गका कृषकहरूको प्रतिनिधित्वको सुनिश्चितता
- ङ) समूहमा आवद्ध गराउन वास्तविक कृषकहरूको सुनिश्चितता र छनोट

५. सदस्यको छनोट गर्दा ध्यान दिनुपर्ने: (१) कृषक समूह गठनका लागी सदस्यहरूको छनोट गर्दा देहायका कुराहरू ध्यान दिनु पर्ने छ:-

- क) साझा कार्य उद्देश्य भएका,
- ख) सामाजिक र आर्थिक स्तर एकरूपता भएका,
- ग) सकभर साक्षर एवं शैक्षिक स्तर समानता भएका ।
- घ) समुहगत कार्यमा सहयोग दिन सक्ने,
- ङ) उत्पादन समुहको हकमा सकेसम्म सँगसँगै खेत भएका,
- च) एउटै समुदाय वा स्थानमा बसोबास गर्ने,
- छ) कृषि पेशालाई मुख्य पेशाको रूपमा अंगालेका ।

६. **समूहको वर्गीकरण:** समूह सदस्यहरूको बनावटको आधारमा उत्पत्तिको आधारमा तथा समूहहरूले निश्चित गरेको उद्देश्यको आधारमा कृषक समूहलाई विभिन्न समूहहरूमा वर्गीकरण गर्न सकिनेछ ।

१) लैङ्गीक सहभागिताको आधारमा

१. महिला कृषक समूह

२. पुरुष कृषक समूह

३. मिश्रित कृषक समूह

२) कामको प्रकृतिको (क्षेत्रगत आधारमा)

१. बाली समूह

२. बागवानी कृषक समूह (फलफुल, तरकारी)

३. बिज वृद्धि कृषक समूह

४. मौरी पालन कृषक समूह

५. माछा पालन

६. रेशम खेती

७. कृषि बजार समूह

८. आई.पी.एम. कृषक समूह

९. गाईभैसी पालन समूह

१०. भेडाबाखा पालन समूह

११. बङ्गुरपालन समूह

१२. कुखुरापालन समूह

१३. घाँसेबाली तथा बीउ उत्पादन समूह

३) मूल्य श्रृङ्खलाको आधारमा

१. कृषि सामग्री उत्पादन समूह (बिउ उत्पादक, प्राङ्गारिक मल उत्पादक आदि)

२. उत्पादन समूह

३. प्रशोधन समूह

४. बजारीकरण समूह

परिच्छेद- ३

समुह गठन प्रक्रिया, कार्यसमितीको संरचना र पदाधिकारिको जिम्मेवारी

७. **समुह गठन प्रक्रिया:** कृषक समुह गठन तथा व्यवस्थापन गर्दा देहायका प्रकृयाहरूको अवलम्बन गर्नुपर्नेछ ।

(१) **प्रारम्भिक कृषक भेला**

(क) इच्छुक कृषकहरूको भेला तथा अभिमुखीकरण कार्यक्रम आयोजना गर्ने,

(ख) सरोकारवाला निकायहरूलाई आमन्त्रण गर्न सकिने,

(ग) कृषक भेलामा छलफलको एजेण्डा, मिति, समय तथा स्थान तय गर्ने,

(घ)कृषक भेला सचालनका लागी कृषकहरू मध्य एकजनाले जिम्मेवारी लिई नेतृत्व गर्ने,
(ङ)कृषक भेलाको उद्देश्य र आवश्यकता (समुह गठनको उद्देश्य र आवश्यकता) वारे जानकारी दिने।

(२)छलफल सञ्चालन

(क)कृषक भेलाको उद्देश्य र आवश्यकता(समुह गठनको उद्देश्य र आवश्यकता)विस्तृत रूपमा प्रष्ट पार्ने,
(ख)कृषक भेलाका एजेण्डाहरूमा क्रमशःछलफल गर्दै बुँदा टिपोट गरी निर्णय पुस्तिकामा पार्ने,
(ग)इच्छुक व्यक्ति समुह सदस्य बन्न परिच्छेद-२को दफा ५ मा उल्लेख भए बमोजिम योग्य व्यक्तिलाई सदस्यताका लागि अनुसुची-३ बमोजिम आवेदन फारम भराई नामावली तयार गर्ने,
(घ)उक्त भेलाले तदर्थ समिति गठन,विधान मस्यौदा समिति गठन र कार्य विभाजन गर्ने।

(३)तदर्थ समितिको बैठक सञ्चालन

(क)बैठक विषय वस्तुहरू तय गरी तदर्थ समितिका सदस्यहरूलाई जानकारी दिने,
(ख)सम्बन्धित निकायहरूलाई निमन्त्रणा गर्ने,
(ग)आवश्यक कागजात तयारी गर्ने,
(घ)समूहको विधानको खाका तयार गर्ने,
(ङ)समुह हितकोष सम्बन्धी निर्णय गर्ने,
(च)समूहको उद्देश्य र कार्यक्रम तर्जुमा गर्ने,
(छ)सम्बन्धित निकायमा विधान दर्ता गराउन जिम्मेवारी दिने,
(ज)तदर्थ समिति गठन भएको एक महिना भित्र प्रारम्भिक साधारण सभाको आयोजना गर्ने।

(४)प्रारम्भिक साधारण सभाको सञ्चालन र जिम्मेवारी

(क) ७ सदस्यीय कार्यसमितिको गठन गर्ने,
(ख) समूहको वार्षिक कार्ययोजना तथा कार्यक्रम तयार गरी अनुमोदन गर्ने,
(ग) विधान मस्यौदा माथि छलफल एवं स्विकृत गर्ने,
(ङ) आवश्यकता अनुसार निर्णयहरू गर्ने।

द.कार्य समितिको गठन

(१)कृषक समूहको कार्यसमितिमा एक सात सदस्यीय देहाय बमोजिमको कार्य समिति रहनेछः-

अध्यक्ष	१ जना
उपाध्यक्ष	१ जना
सचिव	१ जना
कोषाध्यक्ष	१ जना
सदस्य	३ जना

२.मिश्रित कृषक समूहको हकमा कार्य समितिको पदाधिकारी अध्यक्ष,उपाध्यक्ष,सचिव र कोषाध्यक्ष मध्ये दुई जना महिला हुनुपर्दछ ।

३. उपसमिति गठन गर्न सकिने

क) समूहले निश्चित व्यक्तिहरूलाई संयोजक तोकेर ऋण उपसमिति, आर्थिक उपसमिति, प्राविधिक उपसमिति लगायत आवश्यक अनुसारका अन्य उपसमितिहरू गठन गरी जिम्मेवारी प्रदान गर्न सक्नेछ ।

(ख) कोषाध्यक्षको संयोजकत्वमा ऋण उपसमिति गठन गर्नु पर्दछ ।

ग) मिश्रित समूहको हकमा कार्य समितिमा कम्तीमा ३५ प्रतिशत महिला प्रतिनिधित्व सुनिश्चित गराउनु पर्नेछ ।

९. पदाधिकारीको काम कर्तव्य र अधिकारः कृषक समूहको कार्य समितिका पदाधिकारीहरूको काम, कर्तव्य र अधिकार समूहको विधान बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद- ४

समूहको विधान

१०. समूहको विधानः(१)कृषक समूहको एक विधान हुनेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको विधान नेपालको कृषि नितिसँग मेल खाने, नेपालको नेपालको संविधान र प्रचलित नेपालको कानून बमोजिम नवाझिने हुनपर्नेछ।

(३) कृषक समुहले विधान बनाउनु पर्नेछ।

(४) कृषक समुहले विधानलाई साधारण सभाबाट बहुमतले पारित गराई सम्बन्धित निकायमा दर्ता गराउनुपर्नेछ।

(५) यदि विधान संशोधन गर्नु परेमा

- विधान उपसमिति गठन गर्ने,
- संशोधित विधानलाई कार्यसमितिबाट पास गराउने,
- साधारण सभाको कम्तिमा निश्चित संख्या (दुई तिहाइ वा तिन चौथाई) बहुमत द्वारा पारित गर्ने,
- संशोधित विधानलाई गाउँपालिकाको सम्बन्धित शाखामा पेश गर्ने।
- यसरी संशोधन विधानलाई स्विकृत गरेपछि मात्र विधान संशोधन भएको मानिनेछ।

परिच्छेद- ५

कृषक समूह दर्ता, पुनर्गठन र नवीकरण

११. कृषक समूह गठन तथा समूह दर्ता

(१) समूहमा कृषक संख्या: खेती योग्य जग्गाको एउटै ब्लक बनाउन सकिने गरी जग्गाको भोगचलनकर्ताहरू वा एकै उद्देश्यका लागि कृषि वा पशुपालन गरी आएका वा गर्ने १५ देखि २५ जना सम्मका कृषकहरू स्वतःस्फुर्त रूपमा आफैं वा कार्यालयको प्राविधिक कर्मचारीको सहयोगमा एक घरधुरी एक मात्र सदस्य रहने गरी कृषक समूह गठन गर्न सक्नेछ।

(२) समूह दर्ताको लागि निवेदन दिनु पर्ने: समूहबाट तयार गरीएको विधानको सबै पानामा सबै सदस्यबाट प्रमाणित गरी सम्बन्धित वडा कार्यालयको सिफारिस सहित अनुसूची -१ बमोजिमको निवेदन दिनुपर्ने छ। यस अघि जिल्ला कृषि विकास कार्यालय वा अन्य कुनै संघसस्थाहरूमा दर्ता भएको समूहको हकमा पुराना प्रमाणपत्रहरू तथा प्रगति देखिने अन्यकागजातहरू समेत संलग्न राख्नुपर्नेछ।

(३) समूहको आफ्नो विधान र छाप हुनपर्ने: समूहको विधानको साथमा समूह बैठकको निर्णय, समूह दर्ताको लागि कार्यालयालाई लेखिएको पत्र र अनुसूची-६ बमोजिमको सदस्य कृषक समूहको विवरण संलग्न राख्नुपर्नेछ। समूहले आफ्नो विधान तयार गर्नको लागि मस्यौदा विधान कार्यालयबाट प्राप्त गर्न सक्नेछन। उक्त मस्यौदालाई आफ्नो भौगोलिकता र उद्देश्य अनुरूप परिमार्जन गर्न सक्नेछ। समूहको आफ्नै छाप हुनुपर्नेछ।

(४) सर्व सहमति र सहमति, समूह निर्णयको आधार: समूहको आफ्नो विधान र छाप हुनुपर्ने: सर्वसहमती र सहमति, समूह निर्णयको आधार: समूह गठन गर्दा समूहमा रहाने विभिन्न पदाधिकारिहरू सर्वसहमतबाट चयन हुनेछन। कुनै किसिमले सर्वसहमत हुन नसकेमा प्रचलित व्यावस्था बमोजिम निर्वाचनद्वारा सदस्यहरूबाट पदाधिकारीहरू चयन गरीनेछन। यसरी गरीने निर्वाचनमा समूहको अनुरोधमा वडा कार्यालयाबाट सहजिकरण हुन सक्नेछ।

(५) समूह दर्ता गर्नुपर्ने: उपरोक्त बमोजिम दर्ता हुन आएको निवेदन उपर कार्यालयले आवश्यक प्रक्रिया पुरा गरी समूह दर्ता गर्नु पर्छ भन्ने लागेमा समूह दर्ता गरी अनुसूची बमोजिमको ढाचामा गर्ता प्रमाणपत्र प्रदान गरीनेछ। यसि वडा कार्यालयबाट समूह दर्ताको सिफारिस गर्दा लाग्ने दस्तुर/शुल्क प्रत्येक वर्ष राजस्व परामर्श समितिको सिफारिसमा गाँउपालिकाले निर्धारण गरेबमोजिम हुनेछ।

(६) कृषक समूहको दर्ता सम्बन्धित स्थानीय तहको आर्थिक विकास शाखा/कृषि वा पशुपन्छी क्षेत्र हेर्ने इकाई/शाखाले गर्नेछ।

(७) कृषक समूह दर्ताको लागि रु. १५००/- राजस्व शुल्क राजश्व एकाइमा बुझाउनु पर्नेछ।

(८) उपदफा (२) बमोजिम समूह दर्ताको निवेदन प्राप्त भएमा आवश्यक जाँचबुझ गरी सम्बन्धित इकाई /शाखाले अनुसूची-२ बमोजिमको बमोजिमको ढाँचामा कृषक समूह दर्ता प्रमाण-पत्र दिनेछ।

(९) दर्ता गरिएको कृषक समूहको अवधि एक वर्ष रहनेछ।

(१०) समूहमा सदस्य रहेको सदस्य सदस्यहरूको विवरण हेरफेर भएमा समूहले पुनःतयार गरि नियमित रूपले सच्याउनु पर्नेछ।

(११) कृषक समुह दर्ता गर्नु नपर्ने: दफा ११ को उपदफा (२),(३) र (४)मा जुनसुकै कुरा लेखिएता पनि साविक जिल्ला कृषि विकास कार्यालय/जिल्ला पशु सेवा कार्यालयमा दर्ता भैसकेका पुराना कृषक समुह एकपटकका लागी यस निर्देशिका बमोजिम कृषक समुह दर्ता भए सरह मानिनेछ।

१२. कृषक समुह पुनर्गठन: (१) विधानमा उल्लेख भए बमोजिम कृषक समुहले आफ्नो आवश्यकताको आधारमा पुनर्गठन गर्न सक्नेछ।

(२) कृषक समुहको साधारण सभा वर्षको एकपटक भाद्र मसान्त भित्र गरीसक्नु पर्नेछ।

(३) कृषक समुहले आफ्नो समुहको साधारण सभा/पुनर्गठन गरी सम्बन्धित इकाई/शाखालाई जानकारी दिनु पर्नेछ।

१३. कृषक समुह नविकरण: (१) कृषक समुहले आफ्नो कृषक समुह दर्ता प्रमाण-पत्रको एक वर्ष अवधि पुरा भैसकेपछी नविकरण गर्नुपर्नेछ।

(२) कृषक समुह नवीकरणको लागी कृषक समुहले प्राप्त गरेको समुह दर्ता प्रमाण-पत्र सहितको निवेदन, कर चुक्ता प्रमाणपत्र र वडा सिफारिस सम्बन्धित ईकाई/शाखामा म्याद सकिएको ३५ दिन भित्र पेश गर्नु पर्नेछ।

(३) नविकरणको लागी रु.८०० राजस्व शुल्क लिइ नविकरण गर्न सकिनेछ।

(४) म्याद सकिएको ३६ औं दिन देखी एक वर्ष सम्म रु.१००।- राजस्व शुल्क लिई नविकरण गर्न सकिनेछ।

(५) एक वर्ष पनि नविकरण नगरेको खण्डमा प्रति वर्ष सम्म रु.५००।-को दरले नविकरण शुल्क थप हुँदै जानेछ।

परिच्छेद-६

श्रोत/हितकोष संकलन तथा परिचालन

१४. श्रोत/हितकोष संकलन तथा परिचालन(१) बैठकको निर्णय अनुसार मासिक बैठकमा सदस्यहरूले मासिक वचत समेत जम्मा गर्नेछन्। यसरी समुहमा संकलन भएको रकम नजिकको बैंकमा खाता खोली समुह अध्यक्ष वा सचिव र कोषाध्यक्षको संयुक्त दस्तखतबाट सो खाताको सञ्चालन गर्नुपर्नेछ।

(२) समुहले गरेको कुल लगानिमध्ये काम्तिमा ५०% लगानी कृषिमा गर्नुपर्नेछ।

(३) ऋण प्रदान गर्दा लाग्ने व्याजदर साधारण सभाले गर्नेछ।

(४) कृषक समुहको सदस्यबाट अनुसुची-४ बमोजिमको माग भएमा अनुसुची-५ बमोजिम बनाई समुहले ऋण उपलब्ध गराउन सक्नेछ।

(५) कृषक समुहले अनुसुची-७ बमोजिम मासिक हितकोष संकलन विवरण, अनुसुची -८ बमोजिम समुहको लगानी विवरण र अनुसुची-९ बमोजिम समुहको ऋण असुलि विवरण अध्यावधिक गर्नुपर्नेछ।

परिच्छेद-७

समूह सञ्चालन/परीचालन

१५. समूह सञ्चालन/परीचालन

(१) मासिक बैठक वस्तुपर्ने: समुह गठन पश्चात कृषकहरू आफ्नो कार्यहरूका बारेमा छलफल गर्न नियमित रूपमा महिनामा एक पटक समुह बैठक अनिवार्य रूपमा वस्तु पर्नेछ। समुहको आवश्यकता अनुसार जुनसुकै वेला पनि समुहको बैठक वस्तु सक्नेछ।

(२) बाली पात्रो/कार्ययोजना तयार गर्ने: समुहका सदस्यले प्रविधिकको सहयोगमा बाली पात्रो एवं पशुपालनका लागी आवश्यक(मासिक/चौमासिक/वार्षिक) कार्ययोजना तयार गर्नेछन्। तयार भएको कार्ययोजना अनुसार समुह सदस्यले बाली तथा पशुपन्छी उत्पादन र वाजारिकरणका कार्ययोजनाहरू अवलम्बन गर्ने छन्।

(३) समुहको निर्णय समुह पद्धतिमा गरिनु पर्ने: समुहमा आईपर्ने प्राविधिक समस्याहरू सम्बन्धित प्राविधिकको सहयोगमा निर्माण गर्ने छन्। समुहमा आईपर्ने अन्य समस्याहरू समुहको निर्णय अनुसार समाधान गर्नुपर्नेछ। सो हुन नसकेमा प्रचलित व्यवस्ता अनुसार हुनेछ। समुहको अनुरोधमा कार्यालयबाट सो को सहजिकरण गर्न सकिनेछ।

(४) **समुहको रेकर्ड:** समुहको एक फाइल कृषि शाखामा रहने छ। जसमा समुहको निर्णय विभिन्न कार्यक्रमहरूमा सहभागी भएको रेकर्डहरू समुहको बैंक खाताको स्टेटमेन्ट आदि रहनेछन। समुहले पनि आफ्नो क्रियाकलापहरूको रेकर्ड अध्यावधिक गरी राख्नु पर्नेछ।

(५) **खेति खर्चको विवरण राख्नु पर्ने:** समुहका प्रत्येक सदस्यले आफुले लगाएको बालि तथा पशुपालन कार्यको उत्पादन भण्डारण, ढुवानी, बजारीकरण लगाएत सबै कार्यहरूको लागत खर्च र बिक्रीबाट भएको आम्दानिको अभिलेख राख्नु पर्नेछ र अध्ययन लगाएतका प्रयोजनका लागी गाउँपालिकाबाट माग भएको अवस्थामा उपलब्ध गराउनु पर्नेछ।

(६) **समुहमा मेलमिलाप हुनुपर्ने:** समुहका सदस्यहरूले आपसमा मेलमिलापको भावना कायम राख्नु पर्ने छ। यस समुहका बैठकहरूमा समुहका सदस्यहरूको निजी बैयक्तिक विषयहरू उपर छलफल गर्दा उपयुक्त हुन्छ भन्ने समुहलाई लागेका यस्ता विषयहरू उपर समेत छलफल गरि सामाजिक सदभाव, सहकार्य, साझेदारिता बृद्धिमा योगदान गर्न सक्नेछन।

(७) **व्यवसाय दर्ता गर्न सक्ने:** कृषि कार्यलाई व्यवसायमूलक रूपान्तरणका लागि समुह गठन गर्ने भएकोले समुहका सदस्यहरू मिलेर समुहगत रूपमा सञ्चालन गर्ने कृषि व्यवसाय गाउँपालिकामा दर्ता गर्नुपर्नेछ। कृषि व्यवसायको मापडण्ड तोकोए बमोजिम हुनेछ।

(८) **कृषि उत्पादन सामाग्री तथा कृषि उपज सामाग्रीहरूको बजार व्यवस्थापन:** समुहले कृषि उत्पादन सामाग्रीको व्यवस्थापनको लागि प्रचलित कानून बमोजिम अनुमति लिई विउविजन, प्राङ्गारिकक मल, सिँचाईका सामाग्रीहरू कृषि उपज सँग सम्बन्धित सामाग्रीहरूको व्यवस्थापन र व्यापारिक कारोवार गर्न सक्नेछन। त्यसैगरी आफ्नो समुह भित्र वा बाहिरमा कृषकहरूले उत्पादन गरेका कृषि उपज सामाग्रीहरूको प्रशोधन र बजारीकरण कार्यहरू समेत गर्न सक्ने छन।

(९) **गाउँपालिकाको कार्यक्रममा सरीक हुनुपर्ने:** कृषक समुहले गाउँपालिकाबाट सञ्चालन हुने कुनै पनि किसिमका कृषि वा गैरकृषि कार्यक्रमहरूलाई सफल पार्न यथासक्य सहयोग गर्नुपर्नेछ।

(१०) **अन्तर समुह समन्वय समिति:** विभिन्न समूहबाट प्रतिनिधित्व गरि अन्तर समुह समन्वय समितिको गठन गर्न सकिनेछ। समुह पद्वतिलाई विकसित गर्दै संस्थागत अभ्यास सुदृढ गर्नका लागि सबै समूहबाट १/१ प्रतिनिधिहरू रहने गरी वडागत रूपमा अन्तर समुह समन्वय समितिको गठन हुनेछ।

(११) **गाउँपालिका कृषक मूल समिति:** गाउँपालिकामा रहेका सबै कृषकहरूको संजालका रूपमा गाउँपालिका भित्रका सबै कृषक समूहहरूका प्रतिनिधिमूलक संस्थाका रूपमा एक गाउँपालिका कृषक मूल समितिको रूपमा कृषक संजाल गठन गर्न सकिनेछ। यसको सञ्चालन कार्यविधि तोकीए बमोजिम हुनेछ।

(१२) **अन्यलाई पनि ज्ञान बुझाउनु पर्ने:** समुह गठन र कृषि प्रविधि अभ्यासको क्रममा पाएको र आफुमा भएको ज्ञान सो सम्बन्धि अभिरुचि राख्ने अन्यलाई पनि बुझाउनु पर्नेछ। समुहले कृषि प्राविधिक र अन्य कृषकहरूको बिचमा सहजिकरणको कार्य पनि गर्न सक्नेछन।

(१३) **समुहमा अन्य सामाजिक विषयहरूको सन्दर्भ :** सामाजिक न्यायको सिद्धान्तमा आधारित भई समुह सदस्यहरू नेतृत्व विकास उन्नत खेती प्रणालीको अवलम्बन, सामुदायिक स्वास्थ्य, शिक्षा, पर्यटन तथा रोजगारी प्रवर्धनका अन्य कार्यहरूमा पनि अभिरुचि लिनेछन् र समुह निर्णय अनुसार यस्तो कार्यमा अरुलाई सहयोग समेत गर्नेछन।

(१४) **समुह बाहेक पनि कृषि विकास कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्न सकिने:** गाउँपालिकाबाट सञ्चालित हुने कृषि विकास कार्यक्रमहरूको प्रकृति अनुसार कृषक समुह, कृषि सहकारी संस्थाहरू, कृषिमा आधारित गैरसहकारी संस्थाहरू, गाउँ तथा टोल समितिहरू, निजी व्यवसायीहरू, कम्पनी लगायत अन्य कुनै पनि सरोकारवालाहरू संस्था तथा निकायहरूसँग सहकार्यमा सञ्चालन गर्न सकिनेछ।

(१५) **गाउँपालिका क्षेत्र भित्र क्रियाशिल सहकारी संस्थाहरूले कृषि तथा पशु विकास सँग सम्बन्धित समुह गठन गरी कार्य गरेको अवस्थामा त्यस्ता समुहलाई यस निर्देशिका बमोजिम गठित समुह मानिनेछ।**

परिच्छेद-८

समुहमा मतभेद व्यवस्थापनको प्रक्रिया

१६. **मतभेद व्यवस्थापनको प्रक्रीया:** (१) समुह परिचालनको सम्बन्धमा उब्जिएका हरेक मतभेदहरूको निरूपण सम्बन्धित वडा स्तर/सेवा केन्द्रमा रहने कृषि प्राविधिकले गर्नेछ।

(२) वडा स्तर वा सेवा केन्द्रमा गरिएको निरूपणसँग असहमत हुने पक्षले सम्बन्धित स्थानीय तहको आर्थिक विकास शाखा/कृषि वा पशुपन्छी क्षेत्र हेर्ने शाखा/ईकाइमा पुनरावेदन गर्न सक्नेछ।

(३) उक्त शाखा वा ईकाइले गरेको निरूपण संग असहमत हुने पक्षले सम्बन्धित स्थानिय तहको उपमेयर वा उपाध्यक्षको संयोजकत्वमा देहाय बमोजिम गठित मतभेद व्यवस्थापन समिति समक्ष पुनरावेदन गर्न सक्नेछ ।

(क) उपमेयर/उपाध्यक्ष सम्बन्धित स्थानिय तह — संयोजक

(ख) प्रतिनिधि-कृषक समूह/समिति/महासंघ- सदस्य

(ग) प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत सम्बन्धित स्थानिय तह-सदस्य

(घ) आर्थिक विकास शाखा प्रमुख/प्राविधिक सम्बन्धित स्थानिय तह- सदस्य सचिव

(४) कृषक समुहमा भएको मतभेदको निरूपण सम्बन्धित कानुन बमोजिम हुनेछ।

परिच्छेद-९

कृषक समुहको नियमन र पारदर्शिता

१७. कृषक समुहको नियमन र पारदर्शिता

१. वार्षिक लेखा परिक्षण र सार्वजनिक सुनवाई: समूहले वार्षिक रूपमा नियमानुसार लेखा परिक्षण गराउनु पर्नेछ। लेखा परिक्षण प्रतिवेदनको एक प्रति सम्बन्धित शाखामा समेत उपलब्ध गराउनु पर्नेछ।

२. वार्षिक साधारण सभा: समूह गठन भई दर्ता भएको एक वर्ष भित्र र प्रत्येक वर्षमा समूहले साधारण सभाको आयोजना गर्नुपर्नेछ। साधारण सभामा वार्षिक कार्यक्रमहरूको प्रगति समिक्षा, वार्षिक आयव्यायको विवरण, आउदो वर्षको कार्यक्रमहरूको तर्जुमा लागायत नियमानुसार सम्पादन गर्नु पर्ने कार्यहरू समेत पारित गर्नु पर्नेछ। यसको एक प्रति प्रतिवेदन कार्यालयमा उपलब्ध गराउनु पर्नेछ।

३. अधिवेशन र विशेष अधिवेशन: समूहको सर्वोच्च अङ्ग समूहको साधारण सभा हुनेछ। साधारण सभा गर्ने अवधि समूहको विधान बमोजिम निर्धारण हुनेछ। विधानमा समूहले विशेष अधिवेशनको व्यवस्था समेत गर्न सक्नेछ।

४. अन्य संघ संस्थाहरूसँगको समन्वय: समूहले अनुमति लिई कुनै अन्य संघ संस्थासंगको सहकार्यमा कृषि प्रविधि अनुसन्धान तथा विकास सम्बन्धी कार्यहरू सञ्चालन गर्न सक्नेछन्।

५. समूहको अनुगमन: यस गाउँपालिकाको अनुगमन व्यवस्था बमोजिम गाउँपालिकावाट, वडावाट एवं गाउँपालिकासँगको समन्वयमा नेपाल सरकारका सबै निकायहरूले कृषक समूहका क्रियाकलाप एवं समूहका कागजातहरूको अध्ययन, अवलोकन र अनुगमन गरी पृष्ठपोषण गर्न सक्ने छन्। प्राप्त पृष्ठपोषण गर्न सक्ने छन्। प्राप्त पृष्ठपोषणहरू उपर समूह बैठकमा छलफल गरी निर्णय गर्नुपर्नेछ।

परिच्छेद-१०

विविध

१८. प्रगति प्रतिवेदन पेश गर्नुपर्ने; (१) कृषक समूहले अनुसूची-१०, ११ र १२ सहित आफुले गरेको मासिक, त्रैमासिक र वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन तयार गरी सम्बन्धित वडा कृषि तथा पशु सेवा शाखामा प्रतिवेदन अवधि समाप्त भएको मितिले एक हप्ता भित्र उपलब्ध गराउनु पर्नेछ।

१९. कृषक समूहको सहकारीकरण; (१) कृषक समूहलाई बढि सक्रिय, प्रभावकारी, दिगो र कृषकहरूको उत्ततिमा योगदान गर्न सक्ने बनाउनको निमित्त सो क्षेत्रमा केहि कार्य अनुभव भएको समूहले चाहेमा सहकारीमा परिणत गर्न सकिनेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम कृषक समूहलाई कृषि सहकारी संस्थामा परिणत गर्दा देहायका आधार पुरा भएका संस्थालाई सहकारीमा परिणत गर्न सकिनेछ।

(क) कृषक समूहको रूपमा ३ वर्षको अनुभव भएको,

(ख) पर्याप्त वचत संकलन एवं सञ्चालन भएको,

(ग) व्यवसायीक क्रियाकलापहरू सञ्चालन गर्न सक्षम भएको,

(घ) सहकारी ऐन अनुसार तोकोएको मापडण्ड पुरा भएको

(३) समूहको नाममा रहेको सम्पूर्ण चल-अचल सम्पति उक्त समूह भंग भएर सहकारी दर्ता भएपछि सो सहकारीको नाममा स्वत हुनेछ।

२०. समूह निष्कृतताको अवस्था: लगातार ३ महिनासम्म मासिक बैठक नबसेमा, समूहले कृषि प्रसार कार्यमा अभिरुचि नराखेमा अन्य विभिन्न कारणहरूले समूह निष्कृत भएको गुनासो प्रमाणित भएमा समूह निष्कृत भएको मानिनेछ । यस्तो अवस्थामा कार्यालयबाट सञ्चालन हुने कृषि विकास कार्यक्रमहरूको लागि उक्त समूहसँग साझेदारी गर्न सकिने छैन ।

२१. विघटन हुन सक्ने: पटक पटक समूहको विधान विपरित कार्य गरेको प्रमाणित भएमा, सरकारी जायजेथा वा रकम हिनामिना वा दुरुपयोग गरेमा, समूह निष्कृत भएमा, समूहको निर्णय अनुसार समूह विघटन गरिएमा प्रचलित नियम विपरीतका कार्यहरू गरेमा स्थानीय टोल विकास संस्था समेत वडा कार्यालयको सिफारिसमा कार्यालयबाट छानविन गरी समूह विघटन गर्न उचित देखिएमा विघटन गरिनेछ तर समूहमा सदस्यहरूबाट जम्मा भएको बचत रकम समूहको अभिलेखको आधारमा साँवा ब्याज वितरण गरिने छ ।

२२. संशोधन: आवश्यकता र औचित्यताको आधारमा गाउँकार्यपालिकाको निर्णयअनुसार यो कार्यविधि संशोधन गर्न सकिने छ ।

२३. खारेजी: यस कार्यविधिमा उल्लेखित कुराहरू प्रचलित कानून बमोजिम बाझिएमा बाझिएको हदसम्म स्वतः खारेज हुने छन् ।

२४. यसै कार्यविधि बमोजिम हुने: यो कार्यविधि लागु हुनु पूर्व गाउँपालिकामा दर्ता भएका कृषक समूहहरू यसै कार्यविधि बमोजिम दर्ता भएको मानिने छ ।

अनुसुची-१

(दफा ११ उपदफार संग सम्बन्धीत)

समूह सूचीकृत/दर्ता गर्दा भर्नु पर्ने अनुरोध फारम

मिति.....

श्रीमान् प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत ज्यु,
दोर्दी गाउँपालिका,
नौथर, लमजुङ ।

विषय :- समूह सूचीकृत/दर्ता गराई पाऊँ ।

महोदय,

प्रस्तुत विवरण देहाय बमोजिमको विवरण तथा कागजात संलग्न गरी हाम्रो समूहलाई सुचीकृत/दर्ता गरी दिनु हुन अनुरोध गर्दछु ।

१) समूहको नाम :-

२) ठेगाना :-

३) समूह गठनको मुख्य उद्देश्य:कृषि, वाली/विउ/तरकारी/फूलफुल/ माछा/ केरा/ पशुपालन/बहुउद्देश्यीय.....

४) समूहको हितकोषमा जम्मा भएको रकम रु.....

५) प्रति व्यक्ति प्रति महिना हितकोष रकम रु.....

६) समूहको मासिक हितकोषमा जम्मा भएको रकम रु.....

७) नियमित समूह बैठक बस्ने:

मिति:-

स्थान:-

समय:-

द) जग्गा सम्बन्धी विवरण:

विवरण	५ रोपनी	५-१० रोपनी	१०-२० रोपनी	२० रोपनी भन्दा माथि
कृषक संख्या				

९) पदाधिकारीको विवरण

क्र सं	नाम	पद	शैक्षिक योग्यता	उमेर वर्ष	जग्गा क्षेत्रफल(रोपनि)	दस्तखत	फोटो
१		अध्यक्ष					
२		उपाध्यक्ष					
३		सचिव					
४		कोषाध्यक्ष					
५		सदस्य					
६		सदस्य					
७		सदस्य					

निवेदक

कृषक समूह अध्यक्ष

अनुसुची-२
(दफा ११ उपदफा ८ संग सम्बन्धित)
कृषक समूह दर्ता प्रमाण-पत्र
दोर्दी गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
नौथर, लमजुङ

समूह दर्ता नं.

कृषक समूह दर्ता प्रमाण-पत्र

समूह पदतिलाई सुव्यवस्थित गर्दै कृषि प्रसार कार्यलाई टेवा पुर्याउने उद्देश्यले "दोर्दी गाउँपालिका समूह गठन तथा परिचालन कार्यविधि २०८३ " बमोजिम गठितकृषक समूहलाई यस कार्यालयको अभिलेखमा दर्ता गरी प्रमाण पत्र प्रदान गरिएको छ ।

.....

कृषि सेवा एकाइ प्रमुख मिति:

.....

प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

पछाडिको पाना
नवीकरण सम्बन्धी विवरण

नवीकरण गरेको मिति	म्याद पुग्ने मिति	नवीकरण गर्ने अधिकृतको सही	कार्यालयको छाप	कैफियत

नोट: समूह दर्ता भई १ वर्ष अवधि पूरा गरेको कृषक समूहहरूले प्रत्येक एक/एक वर्षमा नवीकरण गर्नु पर्नेछ ।

अनुसुची-३
(दफा ७ उपदफार(ग) संग सम्बन्धीत)
सदस्यताका लागी आवेदन फारमको नमुना

श्रीमन अध्यक्षज्यु,
.....कृषक समुह।

महोदय

म यस समुहको विधानलाई स्विकार गरी समुहको सदस्यता प्राप्त गर्न इच्छा भएकाले नियमानुसार सदस्यता प्रदान गर्न हुन अ नुरोध गर्दछु।

नाम:

बाबुको नाम:

ठेगाना:

शैक्षिक योग्यता:

कृषि पेशामा दखल:

खेति जग्गाको विवरण:

लगाउने गरेको वाली:

समुह सदस्यताको सिफारीस:

१)नाम:

दस्तखत

२)नाम:

दस्तखत

निवेदक

नाम:

दस्तखत

अनुसुची-४
(दफा १४ उपदफा ४ संग सम्बन्धीत)
ऋण सम्बन्धी निवेदन

श्रीमान अध्यक्ष ज्यु,

.....

विषय: ऋण उपलब्ध गराई दिने बारे

महोदय,

उपरोक्त सम्बन्धमा मलाईकामको लागी आवश्यकता परेकाले रु.....

समुह हितकोषबाट ऋण उपलब्ध गराईदिनुहुन अनुरोधगर्दछु। साथै यस निवेदनको साथै जमानी सदस्यहरुको सिफारीस पेश गरेको छु। नियमानुसार रु.....रीण,किस्ता,मासिक व्याज,मासिकवचत प्रत्यक महिना बुझाउने छु।

जमानी सदस्यहरु

निवेदक

दस्तखत:

दस्तखत:

नाम:

नाम:

ठेगाना:

दस्तखत:

नाम:

ठेगाना:

दस्तकत:

कार्यालय प्रयोजनको लागी

ऋण रु.....

मासिक किस्ता रु.....

उपलब्ध भएको मिति

उपलब्ध भएको चेक न.

कोषादक्ष

सचिव

अध्यक्ष

अनुसुची-५
(दफा १४ उपदफा ४संग सम्बन्धीत)
तमसुकको नमुना

लिखितम जिल्ला.....गा.पा./न.पा.....वडा नं.....
छोरा/छोरी/ पत्नी वर्ष.....कोश्री कृषक समुहवाट निर्धारन गरिएको व्याज दर अन्य शर्त(नियम)का
अधिनमा रही घर खर्च मल/वीउ/कृषि आयोजना.....कार्य गर्नका निमित्त सापटि(रीण)नगद
रु.....(अक्षरेपी रु.....)यस समुहको बैंक शाखा कार्यालय.....स्थित रहेको वचत
खाता.....चेक न.....वाट बुझिलीई भाखा राखि तपसील लेखिएको व्यक्ती (साक्षी)हो
रोहवरमा यस समुहको कार्यालयवाट बुझिलीई ठिक साचो हो माथि कबुलियत गरिएको भाखाभिन्न सावाव्याजबुझाउन सकिन
भने मेरो चल अचल सम्पतिवाट नेपालको प्रचलित ऐन कानुन वमोजिम असुल उपर गरि लिएमा मेरो मञ्जुरी छ। तपसिल
साक्षि किनारा सदर।
.....जिल्ला.....गा.पा.....वडानं.....वस्ने वर्ष.....को
.....जिल्ला.....गा.पा.....वडानं.....वस्ने वर्ष.....को
इति सम्वत २०.....हालमहिना गते रोज सुभम्.....

अनुसुची-८
(दफा १४ उपदफा ५ संग सम्बन्धीत)
समुहको लगानी विवरण

क्र.स	लिने व्यक्तिको नाम	ठेगाना	रकम	लिएको मिति	रकम बुझाउनु पर्ने मिति	लिनेको मिति

अनुसुची-९
(दफा १४ उपदफा ५ संग सम्बन्धीत)
समुहको ऋण असुलि फारम

समुहको नाम:

क्र.स	नाम थर	ठेगाना	सावा रु.	व्याज रु.	जम्मा	बुझ्नेको नाम	बुझ्नेको मिति	रकम बुझ्नेको हस्ताक्षर

अनुसुची-१०
(दफा १८ को उपदफा १ सँग सम्बन्धित)
आर्थिक वर्षको अन्त्यमा सदस्य संख्याको स्थिति

आर्थिक वर्ष	सदस्य संख्यामा थप/घट र जम्मा वचत कोष	सदस्यद्वारा जम्मा भएको कोषको मौजुदा स्थिति	घट/बढको कारण(कोलम दुईमा वढिको लागि + र घटिको लागि -चिन्ह लगाऔं।

अनुसूची-११
(दफा १८ को उपदफा १ सँग सम्बन्धित)
समुह वचत कोषको वार्षिक स्थिति

आर्थिक वर्ष	गत वर्षको रकम रु.	वचत कोषमा घट/वढको कारण

अनुसूची-१२
(दफा १८ को उपदफा १ सँग सम्बन्धित)
प्रगति विवरण फारम

गा.पा वडा न.-

कृषक समुहको नाम:

उत्पादन क)इकाई:-
ख)जम्मा लागत रु.:-

उत्पादकत्व(उत्पादन/क्षेत्रफल):-

उत्पादनको विक्री मुल्य:-

कार्यविवरण:-

सहभागी सदस्यको संख्या:-

प्राप्त सहायता रु.:

श्रोत१(.....)वाट:-

श्रोत२(.....)वाट:-

खुद आम्दानी (कुल आम्दानी-लागत खर्च)रु.:-

कैफियत:

आज्ञाले,
हेमराज काप्ले
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत